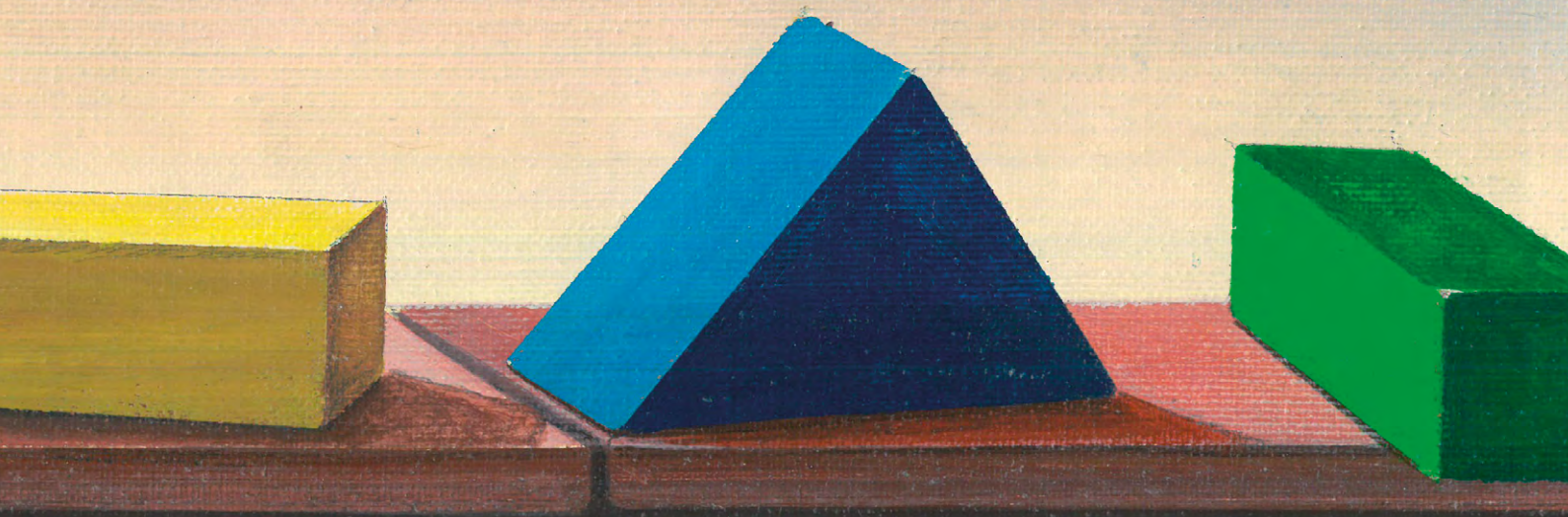

Q 45

alfabetitzacions sociopolítiques, ciutadania i emancipacions

carpeta

Política, pedagogies i ciutadania emancipada

Xavier Besalú • 5

Els relats de la història com a motiu de conversa educativa

Judit Soler i Eulàlia Collelldemont • 15

Alfabetitzacions sociopolítiques, ciutadania i emancipacions: la dimensió econòmica

Mireia Claverol i Ferran Polo • 21

La paradoxa del confinament i el teixit de xarxes

Mijo Miquel Bartual • 31

contínua

Educació d'adults: democràcia, ciutadania i emancipació

Licínio C. Lima • 43

persones, territoris i experiències

Algunes experiències viscudes d'allò anomenat educació/alfabetització política

Sebas Parra i Miquel Blanch • 55

La Troca com a projecte emancipador. La seva gènesi

Escola Comunitària de Formació Permanent la Troca • 68

Ciutadania activa al CEPA Son Canals (Palma, Mallorca)

Maria Magdalena Balle Garcia • 77

El desenvolupament local com a procés educatiu: la intervenció de l'associació IN LOCO en la Serra de Caldeirão

Maria Priscilla Soares i Alberto Melo • 86

Emancipació feminista a l'Institut Bitàcola

Maria Ballbé Martínez i C. Xavier Molina Avalos • 107

investigació

Barreres d'accés a l'educació secundària post-obligatòria a Barcelona.

Oferta, experiències escolars i orientació

Judith Jacovkis, Alejandro Montes i Aina Tarabini • 115

arxiu

dialògica

La Repartidora: sabers comuns a través dels llibres

Jordi G. Miravet • 127

fotografia • 135

llibres

La represa del moviment Freinet valencià

Consol Aguilar Ródenas • 137

La força del coneixement

Xavier Besalú • 142

Com participar

Quaderns d'Educació Contínua?

Les pàgines de la nostra revista estan obertes a tot tipus de col·laboracions relacionades amb l'Educació i la Formació de les Persones Adultes. El nostre interès és oferir la publicació a tots aquells que desitgen col·laborar en ella exposant els seus coneixements, les seues reflexions i experiències analitzades. Així com també a les persones i institucions que desitgen difondre a través dels Quaderns d'Educació Contínua les seues iniciatives i activitats dins d'aquest àmbit.

Les col·laboracions han de requerir les següents condicions bàsiques:

- L'extensió dels treballs serà de 10 pàgines en format DIN A-4, a doble espai, amb un títol que sintetitze el seu contingut. És convenient d'intercalar apartats que divideixquen i ordenen les diferents parts de l'exposició.
- S'enviarà dues còpies del treball acompanyades d'una versió d'aquest en suport informàtic, preferentment en Winword. S'aconsella, si el tema ho permet, incloure gràfics, quadres sinòptics, etc., que il·lustren i completen el contingut del text.
- Com és natural la revista podrà realitzar una «correcció d'estil» sobre el text original, que en cap dels casos alterarà els conceptes ni l'enfocament adoptats per l'autor.
- Notícies i dades per a ser incloses en les pàgines informatives de la revista, sobre congressos, jornades, convenis, acords, programes, plans, iniciatives, projectes; cursos, conferències, debats, premis i concursos; publicacions de llibres, revistes, manuals, etc.
- Ha d'incloure sempre la font responsable i les notes de referència on el lector pugui requerir major informació.

Els relats de la història com a motiu de conversa educativa

Judit Soler
Eulàlia Collelldemont

—Yaya una pregunta: ¿De cuándo tu ibas al cine y ponían el NO-DO, qué recuerdo tienes?
¿Te gustaba?

Estudiant l'educació del període del franquisme amb una grup de professores i estudiants vam poder adonar-nos de com les converses són un camí interessant i potent per aprendre i pensar la història de l'educació. Aquesta és una experiència que ens va portar a plantejar un seguit de reflexions. En detallem alguns elements que ens semblen importants de pensar quan fem històries de l'educació, quan pensem en l'educació o quan, simplement, ens comuniquem. I per no traïr el sentit del procés, ho relatem intercalant les preguntes que es van formular, retalls de les converses mantingudes, les reflexions que ens van suggerir i, novament, les preguntes que encara anem obrint, a mode d'invitar a fer noves converses amb la història com a fil.

Va ser després d'una trobada on es discutia com els NO-DO havien representat l'educació que va desplegar-se un procés d'aprenentatge des de la història¹. En el transcurs de la sessió es va anar posant de manifest que aquells reportatges propagandístics havien utilitzat les imatges de l'educació; a vegades les havia manipulat, altres vegades s'havien apropiat d'una tradició aliena, altres desvirtuaven la realitat i en unes poques ocasions, mostrant escenes de la quotidianitat dels entorns educatius. Escoles, campaments, institucions de protecció de la infància i organitzacions juvenils o van ser presents a les pantalles, ni que fos com a decorat. Ja en el moment de la discussió que vàrem sostenir durant la trobada, van aparèixer diferents experiències personals, emocions rescatades del passat i discussions sobre el sentit d'aquells informatius del franquisme. Diríem que, amb aquell diàleg del que ens suggerien les imatges dels NO-DO es va crear un brunzit, una fressa de fons feta d'inquietuds i d'imatges fragmentades que no podíem ni volíem abandonar.

D'aquesta manera que, tot i que s'havia pensat la sessió com a conclusió d'un procés d'investigació realitzat en el si de la universitat, el que va passar es que es va obrir un procés de recerca nou. Aquest el volíem vinculat ara a les recerques i experiències personals, de manera que l'aprenentatge que en féssim fos fet que això implica des d'una vessant col·laborativa. Això és, des de la significació personal i comunitària. Agafava força un

¹ Sessió en línia "Totalitarismos europeos, propaganda y educación. Una historia visual desde los NO-DO", 13 de gener a les 18'30. Amb intervencions de: Josetxo Cerdán, director de la Filmoteca Española i Antonio Fco. Canales, professor de la Universidad Complutense de Madrid. Aquesta tingué lloc en el marc del projecte: Análisis de las representaciones audiovisuales de la educación en documentales y noticiarios durante el franquismo. Programa Estatal de Investigación, Desarrollo e Innovación Orientada a los Retos de la Sociedad, en el marco del Plan Estatal de Investigación Científica y Técnica y de Innovación 2013-2016, (Ref. EDU2017-89646-R, AEI/FEDER, UE).

procés de recerca fora de les aules, aquell que permet fer convergir les diferents veus en una història de l'educació feta des de l'arrel (Voices of War & Peace, First World War Engagement Centre, 2020), des d'aquells que l'han viscut i fet des de baix. Perquè el cert és que tot el procés ens va mobilitzar, com a professores, com a aprenents i com a persones que volem comprendre la nostra història i el nostre present. I ho va fer perquè més enllà de tenir una experiència personal en una aula, les preguntes i les converses que n'emergiren havien desbordat les cotilles del coneixement disciplinar i expert amb les que algunes vegades pensem la història de l'educació. Una manera que tenim a l'abast per desbordar les cotilles és escoltar el que hi tenen a dir les persones que han viscut el franquisme. En el nostre cas, sabíem que el nostre passat recent, implicava a més gent, la que ho havia viscut d'infant o jove. I la Judit es va decidir a va preguntar a la “yaya”. La curiositat d'unes i altres, però també la complicitat entre nosaltres, va fer possible que almenys part d'aquesta altra gent també entrés en la discussió. És així com el procés d'aprenentatge que s'havia iniciat a l'aula va adquirir una nova dimensió i més profunditat fora d'ella.

El procés comença amb una pregunta

Amb la pregunta que encapçala el text: —“Yaya una pregunta: ¿De cuándo tu ibas al cine y ponían el NO-DO, qué recuerdo tienes? ¿Te gustaba?”—, començaria a conèixer la història des d'un altre prisma, entenent una mica més que les realitats individuals de cada persona són complexes, que hi ha matisos. Des de que vaig néixer he escoltat històries sobre el franquisme, he estudiat a l'escola aquells turbulents anys, però mai m'havia parat a pensar el fet de que a casa meva s'havien viscut dues realitats ben diferents. A partir de les paraules sobre la Sección Femenina formulades per una dona, em van venir ganes d'aturar-me i preguntar a la “yaya” i al pare com vivien això dels NO-DO.

Quan expliques, t'ho expliques

La meva àvia va néixer el 1945 a Granada, en plena dictadura franquista. Filla d'un guàrdia civil, va créixer en diferents casernes. De la seva infància en guarda molt bons records, va rebre una bona educació i no li va faltar mai el pa a taula. Ella es va anar fent adulta aliena al què estava passant al seu voltant.

Quan li faig la pregunta del NO-DO, la seva resposta és clara: —“Ahí no venía si te gusta o no te gusta, nada más que, como lo ponían, pues lo tenías que ver. Antes de ver la película ya ponían el NO-DO. Y ahí nada más que salían alabanzas para Franco”—.

Sorpresa amb la seva contundent resposta, li pregunto com ho vivia, si realment era conscient en aquell moment del sentit del NO-DO. I de sobte, es sincera i, com si no fos important, esmenta: —“Piensa que hasta que me casé, viví en el cuartel y des-

pués de estar casada es cuando mi padre se retiró. En mi casa siempre se ha vivido del bando de derechas, hasta que después no han pasado los años y he ido viendo por la tele y por los libros la realidad de lo que pasó yo no lo he sabido”—.

En aquest moment em pregunto si el fet de ser una dona en aquella època també va ajudar a que estigués tan allunyada dels fets que estaven succeint. Així que li dic que el NO-DO era una manera d'adoctrinar les dones, perquè retrataven l'ideal de dona del franquisme, les quals havien de ser boniques, “recatades”, fortes però obedients. L'àvia em contesta: —“Yo eso nunca lo he visto de esta manera, yo lo único que veía eran las noticias de su familia, si su mujer se había comprado collares, si habían nacido sus nietos... Era todo de alabanzas, pero no para perjudicar a la mujer, vaya, yo al menos no lo entendía de esa manera”—. Totes dues ens vam adonar de les diferents maneres de comprendre allò que ens passa, que és la història.

És aquí que em pregunto, I per què no ho veia així en aquell moment, per què no era evident per ella? I... què li suposa pensar-hi ara?

On hem après a col·locar-nos?

Les respostes a mode de supòsits poden ser moltes, però per pensar-les ens venen a la ment diferents preguntes que en el transcurs d'aquest any ens hem anat plantejant i que ara les dialoguem entre nosaltres:

Des d'on es situava ella? Des d'on ens situem nosaltres? I lligada a aquesta pregunta, per què és tant important el saber des d'on ens col·loquem? On ho hem après? I... sobretot, quan n'hem fet consciència i hem començat a canviar? Potser de les paraules de la *yaya*, la *abuela*, o de la iaia, o de la mama o de la mare, que cadascú hi posi el nom amb què la reconeix, o de la companya que ens fa un toc d'atenció o, fins i tot de les filles i fills que s'estan situant al món, prenent decisions que ens desconcerten o ens contradeixen però que tenen la potència de fer-nos evident que el seu lloc és diferent del nostre. Aquest és el repte d'aprenentatge que tenim totes: replantejar-nos el nostre lloc constantment i amb persistència, ara acollint la diferència de l'altre.

Potser ho hem après d'una lectura o escoltant atentament la lletra d'una cançó antiga o nova. Se'ns acudeixen moltes possibilitats. Però com diria l'Anna Gómez en tots ells hi ha una paraula que va i bé, una conversa o una tertúlia, un anem-ne parlant amb atenció i amb sorpreses (2013). En tots ells hi ha també un lloc, una cuina, un menjador, un bar o una aula. Un lloc conegut que permet que arribi el desconcert que trenca amb la rutina. I aquest és també el paper de la història, els referents, els fets on recolzar-nos els tenim, els hem estudiat.

Però cal la paraula perquè aquests fets tinguin vida i així es converteixin en forces educadores i no simples mobles de decoració per la ment. Han de ser vius per aquella persona que ho va viure i per aquella que l'escolta. Tant si ho van viure o ho

estem revivint ho farem de manera diferent, però igualment, tant per unes com per les altres els fets han de ser integrats en el jo plenament, d'alguna manera han de sotragar, fer-nos tremolar idees i sentiments i començar a pensar i sentir diferent.

Per nosaltres, parlar sobre els reportatges imposats dels NO-DO té aquest sentit: preguntar-nos avui com ens re-col-loquem davant la imposició que van viure i saber identificar les imposicions que vivim. Perquè malgrat que sabem de la cançó de Raimon *Jo vinc d'un silenci*, del que potser no en som tan conscients és que aquest silenci encara pesa i li anem afegint nous silencis. Uns silencis que en clau educativa i des del jo es poden fàcilment tornar en *mutismes*. Ens deia Freire, “el mutismo no es propiamente inexistencia de respuesta. Es una respuesta a la que le falta un tenor marcadamente crítico (Freire, 2009:37). I això passa quan es nega el diàleg i la comunicació. Aquest tenor marcadament crític s'aconsegueix gràcies a l'educació basada en el diàleg, perquè és l'única manera de transformar i alliberar una societat/col·lectiu oprimida. Com deia ja Freire en subtítol de *La educación como práctica de la libertad*: “Nadie libera a nadie. Ni nadie se libera solo. Los hombres se liberan en comnión”.

Una pregunta sincera porta més preguntes i algunes respostes diferents

Amb la necessitat de compartir el que m'ha passat amb la “yaya”, la pregunta li explico al pare. A ell li faig la mateixa pregunta. Em diu que la seva experiència és totalment diferent a la que va viure la meua àvia materna. El meu pare va néixer el 1960 a un poble de l'interior de Catalunya. En aquell temps ell i la seva família portaven el teatre i el cine del poble, el “Centro”, estaven vinculats a la cultura local. Així doncs, tant el pare com la “yaya” venien d'una família de “dretes”. Al Centro sempre hi havia tertúlies de política. Rectors, vicaris, capellans i gent escollida donaven un aire conservador al local. El meu pare gràcies al seu cercle social, amistats i germà (republicans catalans) s'allunyava molt del pensament del seu pare. A més, a mesura que van passant els anys també viu un canvi a l'escola: de “hermanos” a la Salle, ara són més joves. Quan el meu pare recorda el NO-DO li canvia el gest: —“Quan el posaven jo sempre aprofitava per anar a buscar un refresc o per parlar amb la gent que hi havia a la sala. Eren tan avorrits i previsibles! Era la manera que tenien per ensenyar-nos el que el Generalísimo volia, era la manera d'adoctrinar-nos i jo n'era conscient”.

Acollir les paraules de l'altre seriosament és incòmode però necessari

Recuperem aquí aquesta història d'aprenentatge. Una història que ens porta a pensar en diferents aspectes vinculats amb allò que han viscut les persones del nostre entorn i també en com podem aprendre d'elles.

Com en qualsevol història, trobar l'origen és difícil. Podem establir un fet que desencadena un seguit de situacions que ens porten a aprendre. Un moment que identifiquem com a experiència d'aprenentatge perquè, per nosaltres, és clar que hi ha un

abans i un després. Alguna cosa ens ha provocat. Unes paraules, una imatge, una situació que hem vist ens ha incomodat i volem saber-ne més. I és aquest moment que identifiquem com a l'origen. Però, si pensem en perquè ens ha incomodat, sabem que hi ha un abans: hores de sobretaula, lliçons mig mal apreses de classe però escoltades, lectures de nit o alertes dels amics i amigues que t'han fet. És la conjura de les influències el que possibilita l'aprenentatge. És la confluència de moltes situacions, converses agafades al vol, pensaments i comentaris.

També, en l'aprenentatge de la història necessitem alguna veu que trenqui amb el costum de pensar des de l'ordre simbòlic dominant que ha fet que pensem des d'un determinat lloc i que assumim com a veritats, realitats desfigurades. Unes versions de la història que no deixen de ser veritats imposades des de la verticalitat que, com podem veure en els estudis de psicologia social, no són sinó fruit de les tècniques de propaganda (Prat, 2020). Per això, per poder anar trencant amb les consignes que ens venen des de l'ordre simbòlic dominant, aquell que ens han imposat, necessitem fer crear situacions que fagin possible la trobada dels retalls. Podem fer-ho persistent en el diàleg per anar pensant i aprenent, i així anar desfent la xarxa de veritats imposades. Així ho havia fet el pare, buscant i trobant altres veus i altres raons. Així ho podem fer nosaltres, hem de mobilitzar aquelles veus explicades des de les històries viscudes que, plenes de detalls, ens permeten comprendre i començar a tenir una mirada pròpia.

Acollir per *barrinar*

Durant tot aquest procés d'aprenentatge que hem fet, se'ns ha anat apareixent la metàfora de la construcció del coneixement com la reforma d'un edifici. La casa ja hi era, però ara la volem fer més habitable, més còmode, més nostra. L'havien construït en el seu dia a dia els nostres pares, avis, mares, àvies i també les altres persones que havien aportat alguna cosa a aquest espai comú que entenem que és la casa.

Amb les històries imposades s'havia establert l'estructura que aguanta l'edifici i delimita l'espai. La gent, sovint lluitant contra les imposicions, buscava escapar-se'n: arribant tard al cinema per no veure el NO-DO o aprofitant el temps per anar a buscar pipes o una beguda, com van manifestar algunes de les persones que assistien a la sessió de discussió dels NO-DO. Altres vegades acceptant la propaganda com inevitable, potser amb una atenció dispersa o fins i tot, sense parar gens d'atenció. I, encara, en certs moments, confabulant els elements sobrevinguts perquè permetessin pensar des d'una òptica diferent. El fet de traslladar el missatge present en els NO-DOs a formes artístiques on emergeixi allò que hi havia darrera les cortines, és una de les formes. En posem l'exemple de l'exposició de dibuixos elaborada per Mainés E. Vizcarra, que ha realitzat la trasposició dels continguts del llibre *Totalitarismos europeos, propaganda y educación. Una historia visual desde los NO-DO a dibujos* que condensen les idees².

² Es pot consultar a <https://www.uvic.cat/museu-virtual/investigacions/araef>.
Apartat: Activitats.

Tot plegat, ens feia pensar que ja en el passat, el context estructural (això és, les polítiques imposades per la dictadura) presentava esquerdes que la gent aprofitava per fer més habitable el seu moment, talment com es feia en aquelles cases antigues, construïdes a redós d'una roca que aprofitaven les balmes per fer prestatges i pous o els sobresortints per fer una terrassa.

Passat el temps, i en plena reconstrucció de l'edifici, volem comprendre l'estructura de l'edifici, però això no implica necessàriament deixar que persisteixi tota l'estructura. No ens interessa repetir un moment. L'hem d'entendre, però no l'hem de fer nostre. Tal vegada allò que ens interessa conservar per comprendre són les parets mitjanceres que un dia van fer de murs per delimitar diferents espais, els mobles que havien acollit diferents records o, fins i tot, les ceràmiques de la cuina que ens expliquen una manera diferent de viure. I certament, per anar més enllà de la història, la que ja està escrita i té el seu lloc, i aprendre de les històries que la complementen i l'ajusten, que potser són petites però segur que significatives, haurem de parlar amb els que la van viure, haurem d'atendre a les seves històries particulars, úniques. Preguntar a l'*abuela*, a la iaia, al pare o a la mare, com ha passat en aquesta ocasió.

Talment és així perquè encaixar les experiències pròpies amb les histories del context, necessita dels detalls viscuts, talment com una casa per tenir vida necessita no de la mà de la decoradora sinó dels rastres, sovint desordenats, que anem deixant en l'anar fent. Les polítiques que ens venen donades, com les del franquisme o les actuals, ens delimiten l'acció, com si fossin parets o murs, però nosaltres, amb els aprenentatges que anem fent, modifiquem el nostre entorn, potser fins al punt de fer inservible una estructura imposada. D'aquesta manera podem anar deixant els nostres rastres desordenats.

Referències bibliogràfiques

- FREIRE, Paulo (reedició 2009) *La educación com a práctica de la libertad*. Madrid: Siglo XXI.
- GÓMEZ I MUNDÓ, Anna (2013) «Les converses: elements per a la història cultural». *Temps d'Educació*, [en línia], Núm. 44, p. 49-61. Accessible a: <https://www.raco.cat/index.php/TempsEducacio/article/view/268248> [Consulta: 15-04-2021].
- PRAT, Pilar: Seminari online 27 octubre de 2020: [Propaganda i Educació](#).
- VOICES OF WAR & PEACE, FIRST WORLD WAR ENGAGEMENT CENTRE (2020) *Making Histories, Sharing Histories: Putting University - Community Collaboration into Practice*. Accessible a: https://www.voicesofwarandpeace.org/wp-content/uploads/2020/11/Making_Histories_Sharing_Histories_medium.pdf

Revista semestral
primavera 2021 · Núm. 45
12 €

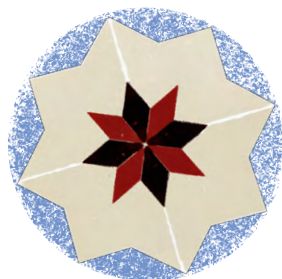
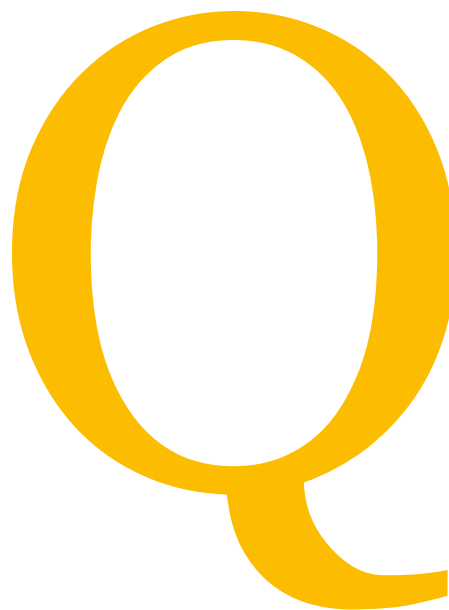

TAREPA - PV
Taller per a l'Acció Renovadora
de l'Educació Permanent d'Adults

L'ULLAL Edicions

 Associació de Persones
Adultes Participants
CPFFA FRANCESC BOSCH IMORATA

seminaris
estiu viu

